Egy különleges orgonahangverseny margójára

Deák László és Kecskés Mónika orgonahangversenye a Zeneakadémia Nagytermében 2022. október 25-én este 19:30-kor

Orgonaművészként rendkívül nehéz, hadd ne mondjam, meglehetősen hálátlan feladat recenziót fogalmazni egy a hazai – szűk – szakmába vágó orgonakoncertről, egy olyan egyáltalán nem szokványosról meg pláne, melynek a résztvevői e sorok írójának régi harcostársai, közvetlen munkatársai. Mindazonáltal vállalható a kritikus kritikája, az elfogultságot lapidáris módon megállapító felületes olvasói vélemény is. Az elfogult „bíráló" mégis megpróbál némi objektivitást felsorakoztatni az alábbiakban.

2022. október 25-én került sor a Zeneakadémia Nagytermében egy még 2020-ról – a Covid-járvány miatt – elnapolt különleges orgonaestre, Deák László és Kecskés Mónika – mint művészházaspár – négykezes duó- és szóló orgonahangversenyére. Visszaemlékezvén a 2020-as időkre, László és Mónika kollégáim hatalmas lelkesedéssel fogtak neki a pályájuk egyfajta mérföldkövének számítható zeneakadémiai együttes orgonahangversenyük műsorának az összeállításába és amennyire régóta jól ismerem őket, eredményként körülbelül ezt vártam tőlük: teret adni mindkettőjük saját profiljának, érdeklődési körének, de ugyanakkor bizonyságát adni annak is, hogy művészházaspárként és a Pesti Ferences Templomi szolgálatokban együtt töltött hosszú évek eredményeképp a kamaraprodukciójuk - jelen esteben az önmagában is rendkívül komplikált négykezes-lábas orgonajátékuk - olyan pluszt jelent, melyet csak igen ritkán hallhat a nagyérdemű. Joggal várhatott tehát ritkaságot a közönség ezen az estén is, mert bár sokan jól ismerjük mindkettőjük igen szerteágazó zenei tevékenységét, az együttes produkciójuk mindig igazi csemegének számít.

A műsorösszeállításban kiválóan sikerült a feladatkörök kiegyenlítése kettőjük között: nemcsak a szóló művek fajsúlyát, a kamarai részvételt illetően, hanem mint átíró, arranzsáló orgonaművészek szerepében is. Az eredetileg is duóra szánt műveken felül mindketten készítettek átiratokat: Mónika Bach 3. Brandenburgi versenyét adaptálta, László pedig Csajkovszkij méltán népszerű Diótörő szvitjét írta át orgona négykezesre. Ez utóbbi ciklus egyébiránt azért is kerül a műsorba, mert az eredeti, 2020-as terv szerint a koncert egyfajta karácsonyi koncert lett volna.

A hangverseny nyitásaképp Bach 3. (G-dúr) Brandenburgi concertója hangzott el. Az impozáns darab első tételének szinte „ujjlenyomata" a ti-ti-tá ritmus, melyet a barokkban „*figura cortának*" neveztek. Ennek a ritmusképletnek a „menetelése" hatja át az egész tételt. Talán a kezdés izgalmaitól túllelkesült tempóvétel és az orgona erre adott „reakciója" okozhatta, hogy ez a tétel kevésbé volt igazán átütő. A Bach által szándékosan kihagyott második tétel helyén Mónika egy szellemes, rövid átvezető improvizációt játszott, mely után a mű harmadik tétele már sokkal kontrolláltabbra sikeredett. Nagyszerű összjátékot, kiválóan artikulált, retorikus Bach-zenét hallhattunk, mely az est hangulatát mindenképp emelte.

Mónika ezután a 20. sz. egy legendás flamand-belga orgonistájának, az Antwerpeni Konzervatórium egykori professzorának ill. a Mechelen-i Székesegyház orgonistájának, Flor (valójában Franciscus Florentius) Peeters (1903-1986) 1933-ban komponált Op.28-as Toccata, Fuga és Himnuszát szólaltatta meg az *Ave maris stella* gregorián himnusz dallamára. Az erősen utóromantikus hangzású és a francia romantikus szimfonikus orgonaiskola hagyományain nyugvó igen jelentős orgonamű tökéletes biztonsággal és értéssel, meggyőzően szólalt meg előadásában. A nagyterem egy rövid ideig érezhetően szinte templommá vált. Ez a templomi hangulat László szóló-orgonajátékával folytatódott, aki ezt követően a 20. sz. egy másik nagy formátumú orgonavirtuóznak, a pedagógus-zeneszerző francia Marcel Dupré (1886-1971), Charles-Marie Widor utódaként a párizsi St. Sulpice templom orgonistájának 1929-ben komponált Op.26-os háromtételes 2. (cisz-moll) Orgonaszimfóniáját adta elő. A mű minden kétséget kizáróan az orgonairodalom legnehezebb lapjai közé sorolható. László játékában azonban ebből semmi sem hallatszódott. Zongoraművészi gyökerei (N. B. Jandó Jenő tanítványa volt) annál inkább. Amennyire ismerem a művészt, számára ez a darab egy volt a sok hasonló technikai

nehézségű közül. Briliáns játéka bizonyítéka volt annak a tételnek, miszerint a technika csak eszköz és a zenei kifejezés szolgálatában kell álljon.
Pontosan ez történt az orgonaszimfónia mindhárom tételében (1. Preludio, 2. Intermezzo, 3. Toccata): a darab szellemes gesztusai, ördögi staccato-i tökéletes pontossággal és időzítéssel, szinte pattogtak a sokat látott nagyterem falain. Semmi nem volt benne öncélú, magamutogató, ellenben alázatos, de mégsem kicsinyes, hanem nagyvonalú. A játékos technikai fölénye által megspórolt fizikai energiák szellemivé alakultak, a darab formálását szolgálták. Nem rejthető véka alá az a tény sem, hogy ennek a darabnak a műsorra tűzése alapból igen kockázatos, leginkább a hangzások érdességének a mai elkényelmesedett fülekkel való hallgatása tekintetében. A múlt század 60-as, 70-es éveiben sokkal inkább befogadtuk ezt a fajta – a tonalitást meglehetősen elvontan hordozó - zenét, mert a korabeli kortárs zene közelebb vitt hozzá bennünket, de ne tagadjuk, hogy a mai ellustult fül már Bartókot is sokkal nehezebben érti, szereti.
A szünet utáni blokk egy különleges darabbal folytatódott, 4-kézre/lábra: Naji Hakim (1931-) libanoni-francia származású orgonista zeneszerző 1992-ben komponált és először Angliában bemutatott Rapszódiáját hallhattuk. Hakim a Párizsi Konzervatórium tanára, illetve Olivier Messiaen utódaként a Trinité templom orgonistája volt nyugdíjba vonulásáig, de a szerző mind a mai napig aktív koncertező. A művészházaspár ebben a műben is bizonyította kreativitását és fantasztikus összjátékát. A darab rendkívül izgalmas, rövid, szellemes tételek sorozata.
Ezután Mónika előadásában egy Peter Eben-mű hangzott el, a Vasárnapi Zene ciklus 4. tétele, a Finale. Szinte köztudott, hogy Mónika zenei tevékenységének egy igen nagy hányadát a régi zenélés tölti ki. Külön öröm volt hallani, ahogyan ennek az igen komplikált, modern műnek az előadásában zeneisége, hajlékonysága ugyanúgy megnyilvánult, mint a régi zenei előadásaiban, ragyogóan együttműködve az orgonával.

Telitalálatos időzítés volt az utolsónak felhangzó Diótörő Szvit. Talán ez az egyike azon kevés zeneműnek, mely már a gyermekkorban megérinti az emberi lelket, különösen, ha abba a szerencsés helyzetbe kerülünk, hogy a balett-előadással együtt élvezzük. A művészházaspárnak sikerült ezt a művet szinte ugyanazzal az elánnal interpretálni, mintha az Operában a szimfonikus zenekart hallanánk. Mondanom sem kell, hogy két szereplővel a teljes partitúra lejátszása rendkívüli feladat, nem is beszélve a megfelelő hangszer-utánzó regiszterek, együttállások hangzásainak gondos kikeresgéléséről a hangszeren, mely valószínűleg nem kevés időt vett igénybe a művészektől. Még a harangjátékot is teljes szépségében élvezhettük a szvit „Csokoládétündér táncában”, merthogy a Voit-orgona még ezzel is rendelkezik. Csajkovszkij igényes és karakter-ábrázoló hangszerelése, bátran kijelenthetjük, hiánytalanul megszólalt az orgonán. Amennyire meg lehetett állapítani, az átiratból nem hiányzott egyetlen hang sem és a cseppet sem orgonaszerű, gyors ismétlődő hangok – a tipikusan vonós állások - sokaságával is virtuózan birkózott meg az előadópáros. A szvit előadása e sorok íróját bizony megríkatta: gyermekkora elevenedett meg, a karácsonyi operaházi előadás a klasszikus balettel, nosztalgiát ébresztve. Egész egyszerűen jó volt hallgatni.

Ezen a ponton muszáj megemlítenünk az est még egy „főszereplőjét”: a néhány éve rekonstruált Voit-orgonát, mely felavatása óta számos hangversenyen bizonyította egyfelől stílushangszeri mivoltát, másrészről pedig sokoldalúságát, színgazdagságát. Aki másképp gondolja, annak üzenjük a régi szlogent: „nincs rossz orgona, csak rossz orgonista”. Az eddig hallott orgonahangversenyek, diplomakoncertek tükrében bátran kijelenthetem, hogy ezen az estén, Mónika és László értő kezei alatt az orgona egy eddig még nem hallott, új dimenziója elevenedett meg, kezes báránnyá, evilági Orfeusszá szelídült. Külön kiemelendő, hogy az elhangzott műsor valószínűleg egyetlen darabja sem hangzott még el ezen a hangszeren korábban. A művek mindegyike rendkívül színes hangzás-kombinációktól volt gazdag, örültünk a jó tempóknak, érthetőségnek. Le a kalappal a két művész előtt ezért az estéért! A távolmaradók egyértelmű veszteseknek számítanak.

Dr. Szilágyi Gyula

Deák László és Kecskés Mónika